

Dubský, Josef

Z jihoamerické lingvistiky

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1960, vol. 9, iss. A8, pp. [143]-144

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101261>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Z JIHOAMERICKÉ LINGVISTIKY

V loňském čísle Sborníku prací FFBU (A VII, 1959) jsme se zmínili o některých posledních pracích severoamerických hispanistů strukturalistů. Proti jejich deskriptivní orientaci stojí v Latinské Americe zvláště lingvisté soustředění kolem profesora university v Montevideu Eugenia Coseriu, srov. referát o jeho práci *Forma y sustancia en los sonidos del lenguaje* od L. Bartoše v Cizích jazycích ve škole, 1, 1957, str. 327, a referát o jeho knize *Sincronía, diacronía e historia* v Časopise pro moderní filologii 31, 1959, str. 175 od J. Krámského. K obsírnému referátu J. Krámského bychom zde rádi ještě upozornili na některé otázky hispanistické, jež E. Coseriu řeší v celkovém rámci problematiky lingvistických změn, jimiž se zabývá v zmíněné práci.

Vycházejí ze své základní téze o jazykové změně jakožto adopci jisté inovace posluchači, zdůrazňuje autor, že historický problém změny nespočívá ve stanovení, jak tato změna začala či mohla začít, nýbrž jak a za jakých kulturních a funkčních podmínek se jistý lingvistický způsob mohl včlenit mezi již tradiční způsoby vyjadřování. Z tohoto hlediska si všímá autor např. problému oněmění kastilského /ž/ v období Zlatého věku. Lze zjistit, že tato změna nastala v oblasti sousedící s oblastí Basků; počáteční inovaci lze připisovat sdělovací finalitě, přizpůsobení se mluvě, v níž /ž/ se stávalo neznělým /š/ prostřednictvím fonologické adaptace; změna ž > š však byla možná v kastilštině, protože zde nenarazila na odpor systému, neboť protiklad ž/š byl velice slabý po stránce funkční distinktivnosti (podobně A. Alonso, *De la pronunciación medieval a la moderna en español*, I, Madrid 1955, str. 388 a 390, upozorňuje, že při změně ve výslovnosti fonémů /ts/ a /dz/ (psáno ç, z) byl důležitý moment funkčního nerozlišování obou fonémů). Změnu š > x vysvětluje E. Coseriu jinou formou komunikativní finality, totiž snahou mluvit tak, aby druhý rozuměl; zde je třeba mít na mysli jazykový styk lidí, pro něž kastilské /s'/ znělo jako /š/ (srov. četné záměny v písmu mezi z' a s': quijo, vigitar, relisión, colesio místo quiso, visitar, religión, colegio, a existenci původně chybných forem cosecha a tijera) — šlo tu tedy o zdůraznění distinktivního protikladu /š/ a /s/. Tyto změny se však neděly pouze z důvodů systémových, nýbrž v souvislosti s kulturními podmínkami, neboť právě v době Siglo de Oro byly styky mezi kastilskými a nekastilskými obyvateli poloostrova nejužší. Podobně spojením funkčního hlediska s historickými kulturními podmínkami vysvětluje E. Coseriu nahrazení latinského syntaktického futura opisnými formami v románských jazycích: ne pouze distinktivní či expresivní nutnost, nýbrž i šíření křesťanské mentality zde hrálo svou úlohu.

Z těchto metodických pozic (o nich viz podrobněji v zmíněné recenzi Krámského) vychází E. Coseriu i v práci *Logicismo y antilogicismo en la gramática*, Montevideo 1. vyd. 1957, 2. vyd. 1958, při řešení otázky slovních a mluvnických kategorií. Stavě proti sobě omyly, jichž se dopouštějí ti, kdo spojují jazyk a logiku buď na bázi

„logické“ gramatiky či na bázi iracionálnosti jazyka, dovozuje autor správně, že základním omylem zastánců logiky je názor, že jazyk je produktem logického myšlení; domníváme se však, že není třeba dovolávat se Heideggera, aby tento omyl byl prokázán. Pokud jde o vlastní problém slovních kategorií, autor správně zdůrazňuje (odmítaje tak různé formy sémantické filosofie, pro niž obecné pojmy jsou konvenčními znaky neodrážejícími nic reálného), že tyto kategorie nelze pokládat za konvence, nýbrž za reality existující nezávisle na našem rozhodnutí je rozlišovat a definovat; bylo by snad vhodné zdůraznit více působení artikulované řeči na vývoj vědomí a opačně vliv vývoje vědomí na jazyk a jeho kategorie ve vztahu k lidské činnosti. Stejně lze konečně souhlasit i s obecným závěrem autorovým, neboť omyly přívrženců antilogicismu, jak je E. Coseriu odkrývá, ukazují, že soudobé formy této koncepce, historicismus, formalismus a psychologismus, nemohou nahradit „logickou“ gramatiku, již nelze opustit, nýbrž pouze definovat a formulovat v novém smyslu.

Stejně jako E. Coseriu (z jeho starších prací uvedme ještě *Sistema, norma y habla* z r. 1951 a *La Geografía lingüística* z r. 1956) i ostatní pracovníci kolem něho se zabývají širšími otázkami lingvistickými, jako např. Luis Juan Piccardo, *El concepto de „oración“*, nebo José Pedro Roná, *Aspectos metodológicos de la dialectología hispanoamericana*, Montevideo 1958. Pokud jde o práci tohoto posledního autora, který je původem Slovák, setkáváme se v ní se zajímavými podněty v oblasti hispanoamerické dialektologie, z nichž uvedme např. kritiku dosavadních prací v tomto oboru, pokud se omezují pouze na studium lidového jazyka a nepojímají tyto nářeční lidové modalitty ve vztahu ke krajo-
vým normám spisovného jazyka, jak autor pokládá za nutné; dále upozorňuje autor na nutnost všimnout si nářečních jevů ve vztahu ke všem modalitám všech oblastí španělského jazyka a na nutnost stanovení vertikálních izoglos uvnitř téže oblasti; pokud jde o stanovení oblastí toho či onoho jevu, je třeba dbát zásad geografické lingvistiky a z jevů si všimnout zvláště jevů fonetických a fonologických; ve své zdařilé práci autor nepomíjí ani otázku faktorů nářečního tříštění, rozlišuje takové, jež souvisejí s jazykovým systémem (*factores sistemáticos*), a takové, jež působí mimo tento systém (*factores extrasistemáticos*). Ronova práce ukazuje plodnost lingvistického bádání na universitě v Montevideu.